

Nr 155.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till dels lag om byggnadslån ur kyrkofonden dels ock lag om ändring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastika löneboställen; given Stockholms slott den 26 februari 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att för dess del antaga härvid fogade förslag till dels lag om byggnadslån ur kyrkofonden dels ock lag om ändring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastika löneboställen.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sam. Stadener.

Förslag

till

Lag om byggnadslån ur kyrkofonden.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Där arrendator å löneboställe, som avses i 1 § ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910, fått sig ålagt att verkställa byggnadsarbeten å bostället och för dessa arbeten icke erhållit byggnadsförskott ur kyrkofonden enligt lagen den 21 november 1925 om förskott ur samma fond till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen utan nödgats för ändamålet upptaga byggnadslån hos annan, må på ansökan av arrendatorn Konungen efter prövning av omständigheterna i det särskilda fallet medgiva, att ur kyrkofonden lämnas lån för inlösen av sådant redan upptaget byggnadslån eller del därav, ävensom pröva säkerheten och bestämma de närmare villkoren för lånets utlämnande och återbetalning.

Såsom nybyggnadskostnad, för vars gäldande lån ur kyrkofonden sålunda kan erhållas, anses jämväl gottgörelse, som tillträdande arrendator jämlikt 26 § ecklesiastik boställsordning förpliktats utgiva till avträdaren för vad denne utlagt för verkställande av föreskrivna byggnadsarbeten.

Ansökan, som nu sagts, skall vara ingiven till Konungen före utgången av år 1932.

2 §.

Å lån, som erhållits enligt 1 §, äga, i den mån Konungen så förordnar, föreskrifterna i 2 och 3 §§ lagen den 21 november 1925 om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen motsvarande tillämpning.

3 §.

De ytterligare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag, utfärdas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag om ändring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastika löneboställen.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

I avseende å arrendeupplåtelse av löneboställe, som avses i 1 § ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 och som är utarrenderat enligt föreskrifterna i förordningen den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen, må länsstyrelsen, där de kontraherade arrendevillkoren, med hänsyn till rådande förhållanden, finnas för arrendatorn tyngande och det på grund härav kan antagas möta svårigheter för denne att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet samt då skäl därtill i övrigt äro och enskild rätt ej förnärmas, efter ansökning av arrendatorn för tiden från och med arrendeåret 1932/1933 medgiva sådan ändring i arrendevillkoren, att hälften av den avtalade arrendeavgiften efter priserna i litt. A i länets markegångstaxa det år avtalet slutits omräknas i en eller flera markegångspersedlar att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan.

2 §.

De ytterligare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 26 februari 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMEIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anför departementschefen, statsrådet Stadener:

Gällande lagstiftning.
Ecklesiastik boställsordning och arrendeförordning.

Prästerskapets löneboställen förvaltas enligt föreskrifterna i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 och ecklesiastik arrendeförordning den 21 november 1925. Arrendet för löneboställe, som är avsett för jordbruk, uppdelas i arrendeavgift och årsbelopp för nybyggnadsskyldighetens fullgörande. Arrendeavgiften skall enligt stadgande i 12 § 1 mom. arrendeförordningen vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i vederbörande läns senast fastställda markegångstaxa, att lösas med penningar efter pris enligt litt. A i markegångstaxan. Årsbeloppet för nybyggnadsskyldighetens fullgörande skall vidare enligt 18 § 1 mom. samma arrendeförordning uppskattas till visst belopp i penningar. Vid denna uppskattning skall hänsyn tagas å ena sidan dels till kostnaden för den nybyggnad, som kan finnas angiven i arrendekontraktet, dels till vad arrendatorn har att utgiva till föregående arrendatorn för av denne verkställd nybyggnad och dels till önskvärdheten därav att, när större nybyggnad framdeles må ifrågakomma, medel till gäldande av lämplig del av kostnaden därför må finnas tillgängliga, och å andra sidan till beloppet av för nybyggnadskostnadens bestridande till äventyrs tillgängliga medel samt till angelägenheten att för bostället erhålla skäligt arrende. Arrendeuppskattningen verkställs av vederbörande ecklesiastiska boställsnämnd. Boställsnämndens yttrande och förslag ingivas till länsstyrelsen, som upprättar förslag angående sättet för utarrenderingen, storleken och beskaffenheten av de hus, som skola finnas å bostället, samt innehållet i arrendekontraktet, varefter handlingarna i ärendet överlämnas till domkapitlet. Biträder domkapitlet vad länsstyrelsen föreslagit, skall länsstyrelsen genom beslut,

som utfärdas efter anslag, fastställa förslaget till efterrättelse vid utarrenderingen. Om domkapitlet däremot icke biträder länsstyrelsens förslag, skall ärendet hänskjutas till kammarkollegiets prövning och avgörande.

Där arrendator av med jordbruk förenat löneboställe, varå syn enligt 64 § ecklesiastik boställsordning hållits, genom kontrakt, upprättat efter 1925 års arrendeförordning, får sig ålagt verkställande av nybyggnad, som ansetts nödig för boställets iståndsättande med anledning av ecklesiastik boställsordnings trädande i tillämpning beträffande bostället (första bebyggandet), kan, jämlikt lagen den 21 november 1925 om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen, förskott ur kyrkofonden utbetalas för bestridande av kostnaden för nybyggnadens utförande. Som nybyggnadskostnad skall därvid jämväl anses dels kostnad för lösen av överloppshus, vilka skola bibehållas som arrendators skyldighetshus, samt för sådana förbättringsarbeten å befintliga skyldighetshus, som icke kunnat åläggas avträdande byggnads- och underhållsskyldig, dels ock gottgörelse, som tillträdande arrendator kan förpliktas utgiva till avträdaren för av denne utlagd kostnad för första bebyggandet. Dylikt förskott får enligt kungörelse den 21 november 1925 med villkor och bestämmelser angående erhållande av förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen icke utgå, där nybyggnadskostnaden understiger ett belopp, motsvarande två års för boställe betingade års- och arrendebelopp, ej heller, med mindre boställets ringa storlek eller andra omständigheter föranleda undantag, där kostnaden icke uppgår till 3,000 kronor. Förskottet, som förräntas efter fem procent om året, får ej utgå med högre belopp, än som motsvarar högst tolv års eller, där särskilda omständigheter sådant föranleda, högst sjutton års års- och arrendebelopp för bostället. Återbetalningen av förskott bör äga rum genom årligen lika annuiteter under loppet av högst tjugu eller, där särskilda omständigheter anses böra föranleda undantag, högst fyrtio år. Annuitet bör ej överstiga årsbeloppet. Frågan angående tilldelande av förskott upptages och prövas i sammanhang med boställets utarrendering, varvid länsstyrelsen har att till visst belopp bestämma det förskott, som må utgå till arrendatorn, ävensom fastställa den plan, enligt vilken förskottets amortering skall äga rum. Förskottet skall av statskontoret, efter anmälan av länsstyrelsen, översändas till kyrkorådet i den församling, där bostället är beläget; och har kyrkorådet att tillhandahålla arrendatorn förskottet i den mån arrendatorn styrker det vara för byggnadsarbetet erforderligt. Domkapitlet övervakar vidare, att de arbeten, för vilkas bekostande förskott ur kyrkofonden lämnats, inom behörig tid bliva verkställda. Länsstyrelsen åligger att av

Lagen om
förskott ur
kyrkofonden.

boställets avkastning årligen till kyrkofonden inleverera det belopp, som skall utgå enligt den fastställda amorteringsplanen. För att komma i åtnjutande av det för bostället beräknade förskottet skall arrendatorn skriftligen förbinda sig att, i händelse den nybyggnad, förskottet avser, icke utföres i föreskriven ordning, återbära förskottet eller så stor del därav, som ej motsvaras av utfört och godkänt arbete, jämte ränta. Säkerhet skall av arrendatorn ställas för denna förbindelse.

Äldre ut-
arrenderings-
bestämmel-
ser.

Flertalet av prästerskapets löneboställen är utarrenderat enligt ecklesiastik arrendeförordning, som trädde i kraft den 1 maj 1926. Emellertid är fortfarande ett betydligt antal — hela antalet löneboställen uppgår enligt 1927 års prästlöneregleringssakkunniga till 3,239 stycken — utarrenderat enligt förordningen den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen, vilken förordning trädde i kraft den 1 januari 1912. Enligt denna förordnings 4 § skall förslag till utarrendering uppgöras av på landet kronofogde eller länsman (landsfiskal) och i stad magistratsperson i samråd med kontraktsprosten, tjänst innehavare, vars rätt av utarrenderingen beröres, samt en av pastoratet eller, då avkastningen av bostället skall ingå till kyrkofonden eller tillgodokomma viss tjänstinnehavare, av domkapitlet utsedd, i lantbruks- och affärsförhållanden kunnig person. Arrendeavgiften skall alltid vara utsatt i penningar. Någon möjlighet att erhålla förskott ur kyrkofonden till uppförande av nybyggnader finnes ej. Sättet för utarrendering överensstämmer i övrigt huvudsakligen med nu gällande bestämmelser.

Vidare finnes ett mycket ringa antal löneboställen, som äro utarrenderade efter de före den 1 januari 1912 gällande bestämmelser eller kungl. skrivelserna den 12 november 1858 och den 11 juli 1862. Då de sista av dessa arrenden, som omfatta en tidrymd av tjugu år, utgå den 14 mars 1933 eller senast den 14 mars 1934, torde de i detta sammanhang sakna intresse.

Lagen angående lindring i arrendevillkoren för vissa ecklesiastiska arrendatorer.

Jämlikt bestämmelserna i lagen den 21 maj 1926 angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastiskt ändamål anslagen jord kunde arrendator medgivas lindring i arrendevillkoren genom nedsättning med högst en tredjedel av arrendeavgiften och årsbeloppet för uppskattad nybyggnadskostnad, dock ej för tid, som förflutit före arrendeåret 1926—1927. Förutsättning för dylik lindring var, bland annat, att arrendeavtalet slutits under något av åren 1917—1921, att ansökning ingivits till vederbörande länsstyrelse före utgången av år 1926, att de kontraherade arrendevillkoren med hänsyn till rådande förhållanden befunnes oskäligt tyngande och arrendatorn på grund därav kunnat befaras bliva urståndsatt att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet, samt att

arrendatorn gjort vad av honom skäligen kunde påfordras för hållande av den arrenderade fastigheten i god hävd. Länsstyrelsen skulle, där sådant för åstadkommande av nödig utredning prövades erforderligt, på sökandens bekostnad föranstalta om ny arrendeuppskattning, varefter kammarkollegiet prövade och avgjorde frågan om arrendelindring. Tillämpningsföreskrifter till sistnämnda lag hava meddelats i kungörelse av den 21 maj 1926. I enlighet med hithörande bestämmelser har enligt uppgift lindring i arrendevillkoren medgivits i omkring 125 fall.

Vidare har Kungl. Maj:t i cirkulär den 19 februari 1932 bemyndigat länsstyrelserna att, på därom av arrendator utav genom myndigheternas försorg utarrenderat ecklesiastikt löneboställe gjord ansökan, bevilja anstånd med betalning av högst hälften av under mars 1932 förfallande arrendeavgift och årsbelopp för nybyggnad, dock ej längre än till den 1 november 1932, under villkor att arrendatorn å belopp, som icke inom kontraktens tid guldits, erlägger ränta från förfalldagen tills full betalning sker efter en räntefot av fem procent för år, ävensom för betalningens behöriga fullgörande till såväl resterande arrendeavgift och årsbelopp som ränta därå ställer till vederhäftigheten styrkt borgen eller annan säkerhet, som av länsstyrelsen godkännes. Därvid skall dock iakttagas, att anstånd må medgivas endast i fall, då det kan anses visat, att det på grund av arrendes storlek och arrendators ekonomiska ställning skulle bereda arrendator avsevärd svårighet att erlägga arrendeavgift och årsbelopp i enlighet med arrendekontraktet.

1932 års cirkulär angående anstånd med betalning av arrendeavgift och årsbelopp.

Ett flertal arrendatorer av ecklesiastika boställen hava nu gjort ansökningar om lindring i gällande arrendevillkor, däri i huvudsak hemställts om nedsättning av utgående arrendeavgifter eller om ny arrendevärdering. Sålunda hava Arvid Jönsson m. fl. ombud för Bohusläns arrendatorsförening efter ett möte i Uddevalla den 7 januari 1931 med föreningens medlemmar, där vissa frågor om arrendeförhållandena för arrendatorer av kronoegendomar och prästboställen diskuterats, i skrivelse sistnämnda dag hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förordna om lindring i arrendevillkoren, avseende nedsättning i gällande arrendeavgifter med en tredjedel. Vidare har ett femtiotal krono- och ecklesiastika boställsarrendatorer inom Upplandsdelen av Stockholms län vid möte i Rimbo den 15 februari 1931 enligt insänt protokoll uttalat sig för nedsättning i arrendeavgifterna med 25 procent. Efter ett i Skövde med omkring 200 kronoarrendatorer och ecklesiastika arrendatorer i Skaraborgs län hållet möte den 7 mars 1931 hava Henrik Erikson m. fl. ombud för mötet i skrivelse samma dag hemställt, att Kungl. Maj:t måtte förordna antingen om lindring i arrende-

Inkomna ansökningar om lindring i arrendevillkoren.

villkoren genom nedsättning av arrendeavgifterna med en tredjedel eller om ny arrendevärdering av de åt berörda arrendatorer upplåtna egendomarna, vilka i anledning därav borde på nytt hembjudas de nuvarande arrendatorerna, med rätt för dem att, därest de ansåge sig icke kunna fullgöra de fordrade arrendeavgifterna, bliva lösta från sina arrendekontrakt. Föreningen arrendatorer av ecklesiastika hemman i Skåne u. p. a. har i skrivelse den 14 december 1931 anhållit om att arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagna jordbruksfastigheter, som upplåtits på arrende genom offentlig myndighets försorg, måtte erhålla lindring i sina arrendevillkor. Efter en sammankomst den 21 november 1931 i Västerås med 46 arrendatorer av ecklesiastik jord inom Västmanlands län hava Erik Andersson m. fl. ombud för mötet i skrivelse den 18 december 1931 anhållit om lindring i de för egendomarna fastställda kontanta arrendena för innevarande år med 25 procent. Vidare har länsstyrelsen i Linköping i skrivelse den 26 januari 1932 efter framställning av arrendatorer av ecklesiastika boställen inom Östergötlands län vid möte i Linköping den 13 januari 1932 hemställt, att de arrendatorer, vilkas arrenden blivit bestämda under en för jordbruksnäringen gynnsammare tid och under nuvarande förhållanden framstå såsom orimligt höga, måtte kunna, efter på arrendatorns egen bekostnad verkställd omvärdering av arrendet, av Kungl. Maj:t medgivas lindring i arrendet för vissa år eller för återstoden av arrendetiden. Ytterligare kan här anmälas, att arrendatorn av komministersbostället i Våxtorps församling K. H. Person, arrendatorn av inägojorden till ecklesiastika lönebostället Prästbordet nr 1 i Långsele socken N. E. Westlin och arrendatorn av ecklesiastika lönebostället Kyrkobordet nr 1 i Eds socken E. A. Höglund i särskilda ansökningar dagtecknade den 10 november 1931, den 16 december 1931 respektive den 18 januari 1932 anhållit om lindring i utgående arrendeavgifter. Slutligen har Hallands arrendatorsförening i en till departementet den 25 februari 1932 inkommen skrift anhållit, dels om nedsättning i arrendeavgiften för innevarande år med 25 procent eller uppskov med halva arrendesumman till den 1 november 1932 utan att ränta å summan skulle erläggas och särskild borgen avkrävas, dels om snar omvärdering av arrendena, dels ock om ökade möjligheter till erhållande av ersättning vid dräneringsarbeten m. m.

*I ärendet
avgivna
yttranden.*

Efter remiss har kammarkollegiet den 24 december 1931 avgivit utlåtande i förevarande fråga om lindring i arrendevillkoren för arrendatorer av ecklesiastik jord. Därvid har kollegiet tillika överlämnat från åtskilliga boställsnämndsordförande samt från överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser och domkapitel ävensom Stockholms stads konsistorium i ärendet avgivna yttranden.

Ur dessa yttranden anhåller jag att få i sammandrag återgiva följande uttalanden, vilka äro ägnade att belysa de förhållanden, rörande vilka jag längre fram ämnar framlägga förslag.

Länsstyrelser och domkapitel m. fl.

Länsstyrelserna i Stockholms län, Nyköping, Kalmar, Kristianstad, Vänersborg, Mariestad, Härnösand, Östersund och Umeå samt domkapitlen i Linköping, Skara, Västerås, Göteborg, Härnösand och Luleå ävensom Stockholms stads konsistorium och flera boställsnämndsordförande hava samtliga varit inne på den tankegången, att om något skulle göras för att bereda ifrågasvarande arrendatorer lindring i arrendevillkoren genom nedsättning i arrendeavgifterna, detta torde ske genom prövning från fall till fall i huvudsaklig överensstämmelse med de principer, som kommit till uttryck i ovannämnda lag den 21 maj 1926 angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord. Åtskilliga av de sålunda hörda hava vidare ifrågasatt ökade möjligheter för arrendatorerna att erhålla förskott ur kyrkofonden eller lån ur samma fond till gäldande av kostnaderna för byggnadsarbeten å boställena.

Så har *ordföranden i ecklesiastika boställsnämnden för Väddö och Nordinghundra tingslag, Mellersta Roslags domsaga och Norrtälje i Stockholms län* beträffande arrendatorer av ecklesiastika löneboställen inom det distrikt, där han vore boställsnämndens ordförande, ansett sig under inga förhållanden kunna tillstyrka en generell nedsättning av arrendeavgifterna, enär det funnes en hel del arrendatorer, som innehade löneboställena på mycket förmånliga villkor, varför någon nedsättning för dessa icke borde ifrågakomma. Men givetvis funnes det andra arrendatorer, som vore i stort behov av lindring, synnerligast sådana, som utom skälig arrendeavgift även voro skyldiga att av egna medel förskottera i många fall ganska avsevärda belopp till nybyggnad, som de först efter flera år bleve gottgjorda, och å vilka belopp de ej heller erhöle någon ränta. Skulle därför lagen av den 21 november 1925 angående förskott ur kyrkofonden ändras därhän, att förskott skulle kunna beviljas vid förekommande, vid arrendeuppskattningen föreskriven nybyggnad av omfattning, som föreskrives i § 1 mom. 2 i kungörelsen den 21 november 1925 angående tillämpningen av ovannämnda lag, vore detta en stor lindring för arrendatorerna, ja, i många fall tillräcklig. Som nu bestämmelserna för erhållande av förskott vore avfattade, vore desamma ganska illusoriska, enär hädanefter blott ett ringa fåtal arrendatorer kunde komma i åtnjutande därav. En sådan ändring av lagen vore enligt hans åsikt endast till förmån för alla parter; i många fall hade erfarenheten nu visat, att det varit synnerligen svårt att få boställen, varå stor nybyggnadskostnad vilat utan erhållande av förskott, utarrenderade till rimlig avgift. Denna olägenhet skulle bortfalla, och även skulle i många fall högre arrendeavgift kunna erhållas, om förskott skulle kunna beviljas. Dessutom skulle kyrkofonden få avsevärda belopp placerade mot fullgod säkerhet och skälig ränta.

Länsstyrelsen i Stockholms län har funnit de föreliggande framställningarna vara ett naturligt utslag av det betryckta läge, vari hela vår

jordbruksnäring för närvarande befunne sig. Arrendatorerna å ecklesiastika boställen hade givetvis liksom övriga jordbrukare att kämpa med allvarliga svårigheter. Såsom en utväg ur de rådande svårigheterna hade å de nämnda mötena föreslagits en generell nedsättning av fastställda arrenden. Detta förslag torde ha sin grund däri, att statsmakterna tidigare på liknande sätt behjärtat de svårigheter, vari arrendatorer av publik jord råkat genom konjunkturväxlingar. Länsstyrelsen erinrade om 1926 års lagstiftning angående lindring i villkoren för arrendatorer å kronans jordbruksdomäner och ecklesiastik jord. Liksom vid detta tillfälle syntes en nedsättning av ifrågavarande arrenden nu endast kunna ske genom särskild lagstiftning beträffande den ecklesiastika jorden under medverkan av kyrkomötet. Länsstyrelsen ställde sig emellertid tveksam, huruvida tiden vore inne att taga ståndpunkt i denna fråga. Det ställde sig svårt att bedöma, huruvida den nuvarande krisen komme att bli långvarig eller vore av övergående karaktär. En lika kraftig konjunkturväxling som efter år 1921 syntes åtminstone ännu icke föreligga. Så starka billighetsskäl kunde sålunda knappast sägas vara för handen, att de principiella betänkligheter, som alltid måste hysas gentemot en förändring av gällande arrendeavtal, borde åsidosättas. Då emellertid situationen mycket väl kunde utveckla sig därhän genom krisens förvärrande, funne länsstyrelsen det väckta spörsmålet förtjänt att följas med oavslutlig uppmärksamhet och ånyo tagas i övervägande, då en bättre överblick av berörda förhållanden kunde vinnas. Om en lagstiftning av ifrågavarande slag i framtiden skulle komma till stånd, borde den givetvis icke, såsom mötesdeltagarna tänkt sig, erhålla formen av en nedsättning med bestämt procenttal av samtliga arrendeavgifter utan i stället ansluta sig till grunderna för 1926 års författningsbestämmelser. Jordbrukskrisen hade emellertid drabbat en del arrendatorer å boställen på ett alldeles särskilt kännbart sätt, nämligen dem som utöver det årliga arrendet hade att själva förskottera nybyggnadskostnader. Antalet arrendatorer, som kunde komma i åtnjutande av förskott ur kyrkofonden enligt gällande bestämmelser, bleve efter hand allt mindre. Ett trängande och fullt legitimt behov av lån för nybyggnader å löneboställen kunde emellertid i många fall förekomma utan att villkoren för förskott ur kyrkofonden stode att uppfylla. Det skulle därvid vara en välbehövlig lättnad, om kredit kunde beredas från kyrkofonden i annan ordning än jämlikt lagen den 21 november 1925 om förskott ur kyrkofonden. Man kunde till exempel tänka sig, att direkta lån utlämnades från kyrkofonden mot säkerhet av samma beskaffenhet som vid förskott eller under andra betryggande former. Räntan skulle därvid givetvis gäldas av den låntagande arrendatorn. Länsstyrelsen ansåge ett sådant uppslag värt att undersökas, då man därigenom måhända skulle kunna bringa hjälp åt de mest betungade arrendatorerna.

Länsstyrelsen i Kristianstad har framhållit, att arrendekontrakt, som avslutats under tiden 1919—1925, kunde i närvarande tid vara så ekonomiskt betungande, att en viss nedsättning av däri fastställda arrendeavgifter finge anses hava fog för sig. Denna nedsättning borde emellertid icke vara generell utan prövas i varje särskilt fall i likhet med vad som stadgades i förordningen den 21 maj 1926 angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen

jord. En åtgärd, som för en del av de ecklesiastika boställena skulle åstadkomma stor lättnad, vore enligt länsstyrelsens förmenande, att rätt att erhålla nybyggnadsförskott ur kyrkofonden måtte utsträckas till all ecklesiastik jord och att dylikt förskott, som nu endast kunde beviljas vid arrendeperiods början, skulle kunna medgivas när som helst under löpande arrendeperiod, när så prövades skäligt.

Ordföranden i ecklesiastika boställsnämnden för Jönäkers, Rönö och Hölebo härads tingslag samt Nyköping och Trosa i Södermanlands län har avstyrkt en generell nedsättning i arrendeavgifterna, men däremot ansett frågan om nedsättning böra prövas från fall till fall om full rättvisa skulle erhållas. Han har vidare uttalat önskemål om att bestämmelserna angående arrendators rätt att erhålla lån ur kyrkofonden gjordes något mindre rigorösa i avsikt att underlätta genomförandet av nybyggnader vid löneboställena. I vida högre grad, än vad dittills skett, borde kyrkofondens medel kunna få disponeras för detta ändamål, så mycket mera som detta vore en uppgift, som måste anses stå kyrkofondens intressen mycket nära.

Länsstyrelsen i Vänersborg har framhållit, att arrendeavgifterna för ecklesiastika boställen inom länet städs ställts efter omsorgsfull prövning av alla på frågan inverkan omständigheter. Den depression, som för närvarande vilade över landets jordbruksnäring, tyngde icke blott arrendatorer av publik jord utan i lika hög grad enskilda jordägare och arrendatorer. Gentemot övriga kategorier jordbrukare kunde arrendatorer av ecklesiastik jord till och med sägas delvis intaga en företrädeställning, såtillvida som arrendeavgifterna för de boställen, som utarrenderats jämlikt bestämmelserna i ecklesiastika arrendeförordningen den 21 november 1925, utsatts till hälften i penningar och till hälften i markegångspersedlar att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. Länsstyrelsen kunde sålunda icke tillstyrka någon generell nedsättning i arrendeavgifterna för ecklesiastik jord. För åstadkommande av likformighet olika arrendatorer emellan syntes det dock möjligen böra tagas i övervägande, huruvida icke beträffande ännu gällande arrendeavtal, som slutits enligt 1911 års förordning angående utarrendering av prästerskapets löneboställen, och som icke kunnat komma ifråga till lindring enligt 1926 års lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord, en omräkning av arrendeavgifterna borde ske så, att hälften förvandlades till markegångspersedlar till myckenhet enligt A-priserna i utarrenderingsårets markegångstaxa att för återstående arrendetiden lösas med penningar på sätt som i fråga om nyare arrendeavtal gällde. Sådan omräkning syntes dock allenast kunna komma i fråga, ifall och i den mån arrendeavgifterna icke disponerats för gottgörelse åt arrendatorn för förskjutna byggnads- eller dylika kostnader eller enskild rätt därigenom icke förnärmades.

Domkapitlet i Härnösand har funnit den rådande jordbrukskrisen medföra bekymmer och svårigheter för boställsarrendatorerna liksom för andra jordbrukare. Det vore för den med jordbruksförhållandena icke fullt förtrogne svårt att få en tillförlitlig kännedom om, huru djupgående och omfattande denna kris vore. Att boställsarrendatorerna skulle i någon högre grad än jordbrukare i allmänhet drabbas av krisen syntes emeller-

tid föga troligt. Att därför bereda denna grupp jordbrukare speciella lättnader endast därför att de hade möjlighet att falla tillbaka på det allmänna kunde, om problemet såges ur vidare synvinkel, förefalla mindre riktigt. Den minskning i arrendeavgifterna, som dessa i så fall skulle vinna, skulle bli en förlust för det allmänna, vilken förlust — med vissa undantag enligt den invecklade lagstiftningen i ämnet — skulle gå ut över skattedragarna och alltså även över de beträngda självägande jordbrukarna. Vad som från det allmännas sida borde göras för att stödja jordbruksnäringen, borde därför helst avse åtgärder, som komme samtliga utövare av denna näring till godo och som på så sätt även skulle ge boställsarrendatorerna ökade möjligheter att fullgöra sina kontraktsevenligt ingångna förbindelser. Även om en sådan principiell erinran hade fog för sig, så ville domkapitlet dock icke förneka att, om situationen bleve alltför tryckande för arrendatorerna, det allmänna kunde ha rätt och plikt att såsom kontrahent i arrendeförhållandet visa förståelse för motpartens trångmål genom beredande av skäligen lindring i arrendevillkoren. Billighetshänsynen kunde icke lämnas å sido, då det gällde ett utan vederbörandes eget förvållande iråkat nödläge. För tillmötesgående talade ock det allmännas intresse att undvika förlust genom sämre arrendevillkor vid förnyad utarrendering av ett boställe, om arrendatorn på grund av bristande betalningsförmåga måste skiljas från arrendet. Domkapitlet ställde sig alltså för sin del i och för sig icke avvisande mot att extra ordinära åtgärder vidtoges till hjälp åt boställsarrendatorer, som genom jordbrukskrisen råkat i nödställd belägenhet. Domkapitlet hade emellertid icke någon ingående kännedom om, huru svårartad och omfattande jordbrukskrisen vore, samt hade fördenskull ej någon fast utgångspunkt för bedömning av, hurudant läget nu verkligen vore för jordbrukarna. Domkapitlet hade dock icke kunnat finna, att boställsarrendatorerna i särskilt hög grad drabbats av krisen. Ej heller torde dessa arrendatorer i allmänhet kunna klaga över hårda arrendevillkor. Domkapitlet erinrade härutinnan om de offentliga sakkunnigutredningar, som på de senare åren företagits rörande den ecklesiastiska jordens förvaltning, därvid enstämmigt framhållits och beklagats, huru ringa arrendeinkomst denna jord lämnade. Detta förhållande gäve ett starkt stöd för antagandet, att boställsarrendatorerna icke blivit hårt pressade vid arrendeuppgörelserna samt att de därför borde kunna tåla någon påfrestning utan att råka i nödläge. För att emellertid icke enbart ledas av en allmän uppfattning utan för att få ett säkrare underlag för bedömning av situationen hade domkapitlet låtit upprätta en sammanställning rörande utfallet i jämförelse med tidigare arrenden av boställernas inom stiftet utarrendering under de sistförflutna två åren, då ett procentuellt sett mycket stort antal boställen på nytt utarrenderats. Denna tabell utvisade, att i några få undantagsfall — och då i fråga om något mindre boställe eller boställsdel — ett bättre eller oförändrat resultat erhållits vid den nya utarrenderingen, under det i övrigt de nya arrenderesultatena blivit — i regel högst väsentligt — sämre än de föregående. Förmodligen voro förhållandena ungefär enahanda inom andra stift. Orsaken vore givetvis till största delen lågkonjunkturen för jordbruksnäringen. Då alltså de på jordbrukets ekonomiska bärkraft inverkan krisförhållandena i många fall utövat inflytande redan vid arrendevillkorens bestämmande, kunde det förefalla som om — åtminstone för när-

varande — ytterligare lindring icke borde vara behöflig i dessa fall. I enlighet med lag den 21 maj 1926 hade vidare lindring i arrendevillkoren redan beretts de arrendatorer av ecklesiastik jord, med vilka arrendekontrakt ingåtts under högkonjunkturstiden 1917—1921. På grund av det anförda vore domkapitlet icke övertygat om, att läget för arrendatorerna av ecklesiastik jord för närvarande verkligen vore så svårt, att det motiverade vidtagande av sådana alldeles speciella hjälpåtgärder, som nedsättning av genom kontrakt bestämt arrende skulle innebära. Visade det sig, att jordbrukskrisen bleve långvarig och mera djupgående, kunde dock omständigheterna kräva, att denna fråga toges i förnyat övervägande. Skulle emellertid Kungl. Maj:t finna det av förhållandena motiverat att söka bereda ifrågakvarande arrendatorer lindring i arrendevillkoren genom nedsättning av arrendeavgifterna, ansåge domkapitlet, att en blivande lagstiftning i ämnet borde upptaga de huvudprinciper, som härutinnan kommit till uttryck i lagen den 21 maj 1926 och kungörelsen samma dag rörande lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord.

Vidare har *länsstyrelsen i Uppsala* hänvisat till sitt yttrande i anledning av framställningar om arrendelindringar å kronodomäner. Av detta yttrande framgår, att för de egendomar, vilkas arrenden grundade sig på arrendevärdering, exempelvis under åren 1915—1928, en nedsättning för år 1932 borde kunna medgivas med vissa procent, ungefärligen svarande mot den procentuella nedgången i markegångspriset för råg, vete och smör.

Länsstyrelsen i Jönköping har allenast irågasatt, att där arrendet för boställe av särskild anledning, såsom utebliven beräknad nytta av deltagande i sjösänkings- eller odlingsföretag eller dylikt, ansåges hava blivit vid arrendeuppskattningen för högt beräknat, möjlighet borde beredas vederbörande arrendator att erhålla den nedsättning i arrendet, som efter behörig utredning kunde prövas skälig.

Länsstyrelsen i Västerås har framhållit, att om arrendeavgiften bestämdes att helt utgå i markegångspersedlar, en skälig lindring i arrendevillkoren härigenom skulle beredas arrendatorn.

Länsstyrelserna i Växjö, Visby, Karlskrona, Malmö, Halmstad, Göteborg, Karlstad, Örebro, Falun, Gävle och Luleå samt domkapitlet i Uppsala, Växjö, Lund, Karlstad och Visby hava mer eller mindre tydligt avstyrkt varje åtgärd, som kunde leda till lindring i arrendevillkoren för de ecklesiastika arrendatorerna.

Ordföranden i ecklesiastika boställsnämnden för Mjölby domsaga med staden Mjölby, Aska, Dals och Bobergs härads domsaga samt Motala, Vadstena och Skänninge i Östergötlands län har framhållit, att det nödläge, vari lantbruket för närvarande låge och den oerhörda kamp, varje dess brukare hade att kämpa för sin ekonomiska tillvaro, måste erkännas. Varje lättnad, som kunde beredas lantbrukets idkare över lag, vore därför önskvärd. Han trodde dock ej att de missförhållanden, varom den bohusländska skrivelsen talade, vore tillfinnandes i Östergötland. Ännu stode den privata jorden i högre arrendevärde än ecklesiastik- och kronojord. Om en lagändring kunde och borde äga rum, vore svårt att uttala sig om.

Ordföranden i ecklesiastika boställsnämnden för Västbo härads tingslag i Jönköpings län har funnit, att det som regel torde gälla, att arrendena

för de ecklesiastika lönebeställena ej voro högre än att de även under nuvarande depression icke kunde anses vara oskäligen eller orimligt betungande. Vissa arrenden reglerades delvis automatiskt genom priset a lantmannaprodukter enligt markegångstaxan och följde sålunda i viss mån konjunktorens svängningar. Men även om i något enstaka fall arrendet skulle av arrendatorn anses vara väl betungande, måste hänsyn tagas därtill, att arrendet bestämts för relativt lång tid, under vilken i regel även förbättringar i konjunkturläget inträffade, med opåräknat förbättrad ställning för arrendatorer såväl som för andra näringsidkare. Om reglering av arrendena nedåt skulle ske vid varje tillfälle, då det ekonomiska läget vore sämre än när arrendet bestämdes, följde härav såsom en logisk konsekvens, att arrendena borde höjas, när det ekonomiska läget visade sig vara bättre än det vid arrendeavtalets ingående beräknade. En dylik ordning syntes emellertid icke vara önskvärd i annan mån än som kunde ske genom markegångstaxans inverkan på grund av gällande arrendeavtal.

Vidare har *länsstyrelsen i Örebro* ansett, att det icke syntes kunna ifrågakomma att enbart på grund av de tryckta förhållandena, som för närvarande voro rådande på jordbrukets område, företaga en allmän sänkning av arrendeavgifterna för samtliga ecklesiastika boställen, då en dylik åtgärd lätt måste medföra krav på det allmännas bistånd jämväl för varje annan företagare, som berördes av depressionen i fråga.

Domkapitlet i Lund har framhållit, att det rådande jordbruksekonomiska läget vore av sådan beskaffenhet, att ett tillmötesgående i viss mån av de gjorda ansökningarna kunde synas berättigat. Några säkra slutsatser för framtiden om utgestaltningen av jordbrukets räntabilitet kunde emellertid ej ännu dragas. Då de ecklesiastika lönebeställena för närvarande utarrenderades för en tidrymd av 20 år samt kyrko- och andra ecklesiastika fastigheter för 30 eller 20 år, låge det närmast till hands att antaga att vissa för det ekonomiska utbytet av jordbruket sämre år komme att motsvaras av andra och vinstrikare år. Detta hade just framhållits som motiv för en lång utarrenderingsperiod. Att därför under en period av för jordbruket dåliga år förändra utarrenderingssättet eller nedsätta arrendeavgälderna kunde knappast godkännas utan motsvarande förhøjning i arrendena under de bättre åren.

Kammarkollegiet har för egen del anfört bland annat följande:

Kammar-
kollegiet.

Att jordbruket för närvarande i synnerligen hög grad lede av den allmänna depressionen torde vara allmänt erkänt. Detta gällde givetvis även arrendatorerna av ecklesiastisk jord. I många av de avgivna yttrandena hade emellertid framhållits, att arrendatorerna av ecklesiastisk jord i jämförelse med ägare av jordbruk och med enskilt antagna arrendatorer ofta intoge en mindre missgynnad ställning. Någon generell nedsättning i arrendeavgifterna hade ej tillstyrkts av någon av dem, som yttrat sig i ärendet. För sin del måste även kollegiet ställa sig avvisande mot en sådan åtgärd. Det hade vitsordats, att många arrendatorer funnes, vilkas arrenden även efter nuvarande förhållanden icke kunde anses betungande. Kollegiet erinrade även därom, att lagen den 21 maj 1926 (nr 104) angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastiskt ändamål anslagen jord icke tillerkände alla arrendatorer, varom då vore

fråga, rätt till lindring utan föreskrev prövning i varje särskilt fall, huruvida och till vilken omfattning inom den i lagen angivna marginalen lindring finge ske. Rörande motiveringen härför hänvisade kollegiet till det vid propositionen nr 29 till 1926 års riksdag fogade statsrådsprotokollet. Beträffande frågan, huruvida åtgärder nu borde vidtagas i syfte att bereda lindring i arrendevillkoren åt arrendatorer, som efter prövning i varje särskilt fall funnes vara i behov därav, vore meningarna delade. Även om i ett stort antal yttranden åtgärder i sådan riktning förordades, gäve intet av yttrandena intryck av att sådana åtgärder finge anses åtminstone för närvarande vara av ett oavvisligt behov påkallade. Tanken på vidtagande av förändringar i gällande avtal om arrende av publik jord hade alltid och med skäl väckt principiella betänkligheter. Inträffande konjunkturförsämringar voro i och för sig icke tillräckliga skäl för arrendelindring. Under loppet av en arrendeperiod växlade i allmänhet konjunkturerna, därvid goda år torde kunna antagas mer eller mindre kompensera dåliga år. Först när det visat sig, att åtagna arrendeavgifter med hänsyn till konjunkturförsämringar, som prövades bliva av bestående beskaffenhet, måste anses oskäligt betungande, syntes anledning vara att skrida till åtgärder för beredande av arrendelindring. Huruvida de nuvarande konjunkturerna vore av sådan beskaffenhet, att den inträdda depressionen kunde förväntas bliva bestående, eller huruvida den vore blott mera tillfällig, torde ännu ej kunna säkert bedömas. Det torde få erinras därom att 1926 års lag kom till stånd först sedan de konjunkturförändringar, som för-anledde lagen och som voro av helt annan karaktär än de nu rådande, haft jämförelsevis lång tid att verka. Då riksdagen i skrivelse den 4 juni 1925, nr 338, hemställde om den utredning, som ledde till nämnda lag, uttalade riksdagen, att riksdagen fortfarande ansåge, att de principer, som föranlett riksdagen att ställa sig avvisande gentemot krav å förändring i gällande arrendeaftal rörande publik jord, borde såsom regel vara vägledande vid bedömandet av frågor av detta slag. Kollegiet har också framhållit, att beträffande boställen, som vore utarrenderade enligt ecklesiastisk arrendeförordning den 21 november 1925, arrendelindring automatiskt inträdde vid fallande spannmålspris, i det att hälften av den egentliga arrendeavgiften enligt sagda författning skulle bestämmas i persedlar att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. På grund av det anförda och då frågan om arrendelindringen torde böra ses i sammanhang med de särskilda åtgärder till jordbrukets stödjande eller till den allmänna depressionens motverkande, som statsmakterna vidtagit och finge anse sig böra ytterligare vidtaga, hemställde kollegiet, att de gjorda framställningarna icke måtte för närvarande föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Utgestaltningen av de jordbruksekonomiska förhållandena under de senare åren har försatt åtskilliga arrendatorer av till ecklesiastiskt ändamål anslagna fastigheter i en ekonomiskt bekymmersam ställning. Givetvis är detta ingalunda något ensamt för denna kategori arrendatorer utmärkande — de tryckta konjunkturerna inom jordbruket ha i mer eller mindre lika mån drabbat alla jordbrukare. Den i ärendet verkställda utred-

Departementschefen.

ningen giver också vid handen, att de ecklesiastika arrendatorerna i stort sett icke äro sämre ställda än andra arrendatorer eller jordbrukare. De hörda myndigheterna ha i anledning härav genomgående ställt sig avvisande mot de i framställningarna framförda kraven på generella arrendenedsättningar, även om flera av dem förordat åtgärder i enlighet med 1926 års lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord — d. v. s. en prövning av frågan om arrendenedsättning från fall till fall. Då även jag finner det principiellt oriktigt att förändra gällande arrendeavtal av den anledning, att de tryckta ekonomiska tiderna menligt inverka på jordbrukets räntabilitet under kanske blott en kortare tidrymd av hela arrendeperioden, anser jag mig icke kunna ifrågasätta någon generell arrendelindring.

Emellertid torde tvivelsutan de bestämmelser angående utarrendering av prästerskapets lönebställen, vilka gällde vid tiden för arrendekontraktens utfärdande, vara för åtskilliga arrendatorer av sådan ecklesiastisk jord så ofördelaktiga, att därav skapats ett verkligt nödläge. Jag tänker nu närmast på de arrendatorer, som fått sig ålagt att förskottera kostnaderna för byggnadsarbeten å boställe och för den skull måst upplåna medel, och på dem, som ännu arrendera boställen enligt de i 1911 års utarrenderingsförordning meddelade föreskrifterna och sålunda ej kommit i åtnjutande av den förmånen, att viss del av arrendet såsom fastställt i markegångspersedlar följer desammas prisväxlingar.

Byggnadslån
ur kyrko-
fonden.

Kostnaden för lönebställes bebyggande skall bäras av bostället genom dettas avkastning. Som regel gäller därvid, att kostnaden skall bäras av den del av avkastningen, som bestämts att utgöra årsbelopp för nybyggnadsskyldighetens fullgörande. Skulle nybyggnad icke genast behöva ske, skall årsbelopp fonderas, men skulle nybyggnad bära ske utan att årsbeloppsmedel till motsvarande belopp äro tillgängliga, måste arrendatorn förskottera medel. Svårigheterna äro stora, då det gäller att på ett tillfredsställande sätt avväga det inbördes förhållandet mellan arrendeavgift och årsbelopp. Det årsbelopp, som fastställes vid arrendeavtalets ingående, måste vara beräknat med hänsyn dels till det föreliggande nybyggnadsbehovet, dels till angelägenheten av att bereda avträdande arrendator ersättning för av honom förskjuten nybyggnadskostnad, dels ock för fondering till möjligen framtida uppkommande byggnadsbehov. Vid årsbeloppets bestämmande får icke heller bortses från boställets ändamål, nämligen att giva vederbörande församling och eventuellt kyrkofonden så stor avkastning som möjligt från bostället till bestridande av prästerskapets löner. Genom att blott årsbeloppen tagas i anspråk för nybyggnad å lönebställena, hava arrendatorerna av dessa kommit i en betydligt

sämre ställning än arrendatorerna av kronodomänerna, där någon uppdelning av arrendet i årsbelopp och arrendeavgift icke förekommer utan där hela arrendet omedelbart tages i anspråk för beredande av gottgörelse åt arrendatorn för byggnadskostnadernas återgåldande. I och med ecklesiastik boställsordnings tillämpning å löneboställen har byggnadsfrågan också alltid varit synnerligen svårlöst. Behov av nybyggnader har — man kan säga — som regel förelegat. Att arrendatorn måste anskaffa de ingalunda obetydliga belopp, som därvid erfordras, medför givetvis svårigheter vid utarrenderingarna.

I propositionen nr 222 till 1925 års riksdag angående bland annat förslag till lag om förskott ur kyrkofonden till bekostande av viss nybyggnad å de ecklesiastika löneboställena har detta också av dåvarande departementschefen starkt framhållits. Möjligheten att erhålla förskott ur kyrkofonden för dessa byggnadskostnader var också en av de verkligt betydelsefulla förändringar i förvaltningen av prästerskapets löneboställen, som genomfördes 1925. Vid detta tillfälle togs emellertid steget ej fullt ut. Lagen kom allenast att omfatta sådana löneboställen, varå syn enligt 64 § ecklesiastik boställsordning hållits, och var inskränkt till första bebyggandet, sedan boställsordningen trätt i tillämpning beträffande bostället. Härigenom kunde förskott allenast ifrågakomma vid de s. k. bostadsboställena, d. v. s. i huvudsak vid kyrkoherde- och komministersboställena. Övriga löneboställen lämnades utanför. I ovannämnda proposition hade visserligen dåvarande departementschefen övervägt de olika skälen för och emot att utsträcka kyrkofondens ianspråktagande för beredande av medel till byggnadsförskott å samtliga ecklesiastika löneboställen. Det avgörande skälet för att förskotten skulle inskränkas till bostadsboställena var enligt departementschefens mening, att denna förskottsverksamhet, som strängt taget vore något för kyrkofondens verksamhet främmande, måste betraktas som en nödfallsåtgärd, framkallad av behovet att söka undanröja en olägenhet av huvudsakligen tillfällig beskaffenhet, nämligen den, som följt därav, att ett stort antal boställen vid övergången från det gamla till det nya, år 1910 antagna lönesystemet för prästerskapet och just till följd av denna övergång befunnit sig i skick att kräva en mer än vanligt omfattande nybyggnad. Det är alltså att märka, att denna lagstiftning av departementschefen betraktades som ett provisorium, framkallat av de rådande förhållandena. En ytterligare betydande inskränkning var, att förskott kunde givas blott i samband med ny utarrendering, varför samtliga redan slutna arrendeavtal lämnades utanför.

Åtskilliga av de i ärendet hörde myndigheterna ha nu framhållit önskvärdheten av, att i anslutning till 1925 års lag ökade möjligheter måtte beredas ecklesiastika arrendatorer att erhålla förskott eller lån ur kyrko-

fonden för bestridande av byggnadskostnader. Då frågan om den ecklesiastiska jordens förvaltning för närvarande är föremål för utredning, kan jag emellertid ej i detta sammanhang förorda en överarbetning av 1925 års lag om förskott ur kyrkofonden. Å andra sidan kan jag ej bortse från det faktum, att ett flertal arrendatorer, vilkas arrendeavtal härröra från tiden innan 1925 års lag kunde tillämpas eller som arrenderat ecklesiastiska hemman, för vilka denna lag icke gäller, på grund av förskjutna nybyggnadskostnader befinna sig i synnerligen dålig ekonomisk ställning och att det därför är billigt, att de snarast möjligt erhålla ersättning för dessa kostnader. Här kan det gälla, om man skall låta dessa arrendatorer, som kanske innehaft arrendet under en lång följd av år och som väl hävdad bostället, utbytas mot andra, vilka sålunda på grund av omständigheter, varöver de ursprungliga arrendatorerna knappast kunna råda, efterträda dessa i arrendet. För att undvika detta synes det mig ur alla synpunkter mest tilltalande att sätta den ursprunglige arrendatorn i tillfälle att genom ett lån ur kyrkofonden inlösa de låneförbindelser, han måst utgiva för dessa byggnadskostnader.

I några fall ha under de senare åren sådana lån ur kyrkofonden av Kungl. Maj:t medgivits. Dessa lån, som betraktats som en ren penningplacering av kyrkofondens medel, hava alltid haft till ändamål att hjälpa en skotsam och driftig arrendator antingen med byggnadsförskott för bestridandet av kostnaderna för verkställandet av föreskrivna byggnadsarbeten eller ock för inlösen av lån, upptaget för samma ändamål. Då nu, efter vad jag har mig bekant, ett avsevärt antal av jordbrukets svåra läge föranledda låneansökningar äro att förvänta och då det vidare med all sannolikhet lärer röra sig om betydande belopp, har jag ansett riktigast att ifrågavarande förhållanden regleras genom en lag. I särskilda fall skulle enligt min mening Kungl. Maj:t äga befogenhet att efter ansökan av arrendator lämna ut lån ur kyrkofonden för inlösen av utav honom redan upptaget byggnadslån. För att framhålla lagens tillfälliga karaktär anser jag vidare en preklusionsfrist för ansökningens ingivande böra fastställas.

Storleken av den belastning, som härigenom skulle komma att åvila kyrkofonden, kan icke utan en särskilt ingående undersökning närmare utredas. En sådan utredning skulle väl kunna giva vid handen storleken av nu löpande, av arrendatorerna förskotterade byggnadskostnader, men icke det sammanlagda belopp, som eventuellt skulle efter Kungl. Maj:ts beslut i nyss angivna avseende kunna bestridas ur kyrkofonden. I förenämnda proposition till 1925 års riksdag räknades med en sannolik byggnadskostnad, vars bestridande genom byggnadsförskott från kyrkofonden kunde ifrågakomma, å tillhoppa omkring 8 millioner kronor.

Av dessa beräknades 7 millioner kronor åtgå under åren 1927—1930. Det verkliga beloppet har emellertid ingalunda uppgått till denna summa, enär enligt uppgift allenast sammanlagt omkring 3,8 millioner kronor vid slutet av budgetåret 1930/1931 tagits i anspråk för dessa förskott. Man hade sålunda räknat med en avsevärt större belastning av kyrkofonden vid denna lagstiftnings genomförande än vad som i verkligheten visat sig bliva fallet. Givetvis bör Kungl. Maj:t vid meddelandet av dessa nu ifrågasatta lån ur kyrkofonden äga en fri prövningsrätt i så måtto, att Kungl. Maj:t ej endast må hava att taga hänsyn till de i låneansökningarna förbragta särskilda förhållandena utan jämväl till kyrkofondens ställning.

En fråga av stor betydelse är, huru de närmare villkoren för lånens utlämnande och återbetalning skola avfattas. Förskott enligt 1925 års lag ur kyrkofonden till uppförande av byggnad gottgöras kyrkofonden ur boställets avkastning. De nu ifrågasatta lånen ur kyrkofonden skulle givetvis ävenledes återbetalas till fonden ur boställets avkastning. Fastställandet av de närmare villkoren för lånets utlämnande och återbetalning torde i likhet med vad som gäller om motsvarande bestämmelser beträffande förskott ur kyrkofonden lämpligen böra överlämnas till Kungl. Maj:t.

Ansökan om sådant lån bör vidare vara ingiven till Kungl. Maj:t före utgången av år 1932. Härigenom fastslås lagens provisoriska karaktär, nämligen att på grund av de för närvarande rådande tryckta ekonomiska tiderna bereda lättnad åt arrendatorer genom en förmånligare placering av för byggnadsarbeten upptagna lån.

Inom departementet har jag på grundval av nu angivna synpunkter låtit utarbeta följande förslag till lag om byggnadslån ur kyrkofonden:

»Där arrendator å löneboställe, som avses i 1 § ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910, fått sig ålagt att verkställa byggnadsarbeten å bostället och för dessa arbeten icke kunnat erhålla byggnadsförskott ur kyrkofonden enligt lagen den 21 november 1925 om förskott ur samma fond till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen utan nödgats för ändamålet upptaga byggnadslån hos annan, må på ansökan av arrendatorn Konungen i särskilda fall medgiva, att ur kyrkofonden lämnas lån för inlösen av sådant redan upptaget byggnadslån, ävensom bestämma de närmare villkoren för lånets utlämnande och återbetalning.

Ansökan, som nu sagts, skall vara ingiven till Konungen före utgången av år 1932.»

Över detta förslag har statskontoret den 22 februari 1932 avgivit utlåtande och därvid andragit följande.

Någon utredning rörande behovet av den låneverksamhet, som föresloges, föreläge icke, och statskontoret saknade därför möjlighet att bedöma detta behov liksom även omfattningen av de krav, som genom lagens

ikraftträdande kunde komma att ställas på kyrkofonden. Statskontoret ville i detta sammanhang erinra om att från fonden utlämnade förskott till bekostande av viss nybyggnad å ecklesiastika löneboställen den 30 juni 1931 utgjorde i runt tal 3,800,000 kronor. Statskontoret hade i en del fall, då framställningar om lån av ifrågavarande beskaffenhet gjorts, funnit sig böra framhålla, att sådan placering av kyrkofondens medel principiellt icke borde förekomma. Om nu ett så svårt ekonomiskt läge kunde anses hava inträtt för de ecklesiastika arrendatorerna, att särskilda åtgärder för beredande av lättnader åt dem voro ofrånkomliga, funne sig emellertid statskontoret, med hänsyn till åtgärdernas tillfälliga karaktär och under förutsättning att denna angelägenhet måste ordnas, innan den under utredning varande frågan om den ecklesiastika egendomens förvaltning avgjorts, icke böra motsätta sig, att kyrkofonden disponerades på sätt, som i förslaget föreslagits. Det torde vara lämpligast, att en lånerörelse av ifrågavarande art ombesörjdes av statskontoret, då härigenom vunnes större enhetlighet i övervakandet och redovisningen av lånen. Statskontoret förutsatte, att för lånen komme att lämnas fullgoda säkerheter; och torde räntan, i likhet med vad som vore fallet beträffande de från kyrkofonden utlämnade nybyggnadsförskotten, böra bestämmas till fem procent.

Med hänsyn till statskontorets utlåtande och i förtydligande syfte har jag underkastat förslaget till ifrågavarande lag viss redaktionell ändring. Jag har därvid funnit mig böra föreslå ett tillägg av innebörd, att såsom nybyggnadskostnad, för vars gäldande lån ur kyrkofonden skulle kunna erhållas, jämväl skulle anses gottgörelse, som tillträdande arrendator jämlikt 26 § ecklesiastik boställsordning förpliktats utgiva till avträdaren för vad denne utlagt för verkställande av föreskrivna byggnadsarbeten.

Jag har ävenledes ansett mig böra införa bestämmelse därom, att, i den mån Konungen så förordnar, reglerna i 2 och 3 §§ i 1925 års lag skola äga motsvarande tillämpning samt att Konungen må äga meddela de ytterligare föreskrifter, som kunna erfordras.

Lagförslaget erfordrar för sitt antagande beslut av såväl riksdag som kyrkomöte.

Arrendened-
sättning.

Ännu finnas ett betydande antal löneboställen, avsedda för jordbruk, utarrenderade efter de i förordningen den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen angivna grunderna. Som ovan framhållits, är arrendet ävenledes i dessa kontrakt uppdelat i arrendeavgift och årsbelopp för nybyggnadsskyldighetens fullgörande. Att märka härvid är emellertid, att arrendeavgiften är helt utsatt i penningar — i motsats alltså till vad som föreskrives i nu gällande ecklesiastika arrendeförordning av den 21 november 1925, där arrendeavgiften skall vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar

efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. Orsaken till den förändring i sättet för arrendeavgiftens utgående, som visar sig i 1925 års förordning, ligger förnämligast i att det vederlag, som lämnas för nyttjanderätt till en för jordbruk avsedd egendom, bör lämpas efter värdet av de produkter, som vinnas från egendomen, då omkastningar i konjunkturen kunna vara av beskaffenhet att kullkasta alla beräkningar. Jag instämmer till fullo i denna uppfattning och finner det nuvarande sättet för arrendeavgiftens utgående vara riktig. De arrendatorer, som hava erhållit sina arrenden i enlighet med föreskrifterna i 1925 års utarrenderingsförordning, hava också härigenom kommit i åtnjutande av en icke obetydlig arrendenedsättning genom markegångspersedlarnas sjunkande pris. Detta har givetvis icke varit förunnat de arrendatorer, vilkas kontrakt hänföra sig till 1911 års utarrenderingsförordning.

Under ärendets beredning har emellertid framkommit ett förslag, som synes mig ägnat att på ett rationellt sätt kunna medföra lindring i arrendevillkoren för arrendatorerna av dessa efter 1911 års utarrenderingsförordning utarrenderade löneboställen. Förslaget avser att öppna möjlighet för sådan tillämpning av 1925 års utarrenderingsförordnings bestämmelse om sättet för arrendeavgiftens utgående beträffande dessa arrenden, att i de fall, där omständigheterna befinnas böra därtill föranleda, viss lindring skulle kunna givas i avseende å för arrendena i fråga nu gällande, mera betungande arrendeavgifter. Länsstyrelserna skulle be- myndigas medgiva lindring i dessa arrendevillkor på så sätt, att arrendeavgift, tidigast från och med arrendeåret 1932—1933, nedsattes intill det belopp, som uppkommer vid en omräkning av den i kontraktet bestämda arrendeavgiften sålunda, att hälften av avgiften förvandlas till markegångspersedlar till myckenhet enligt priserna i litt. A i markegångstaxan det år, utarrenderingen skedde, att för återstående arrendeår lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. Med hänsyn till naturen av årsbeloppet för nybyggnadsskyldighetens fullgörande måste detsamma fortfarande fastställas att utgå i penningar. Någon ändring beträffande sättet för årsbeloppets utgående kan jag sålunda ej förorda.

Enligt vad jag har mig bekant, har chefen för jordbruksdepartementet för avsikt att senare denna dag framlägga ett förslag till proposition rörande kungörelse om ändrad lydelse av mom. 10:o i kungörelsen den 4 juni 1908 angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner, avseende just att arrendeavgiften skulle vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. Denna kun-

görelse, som skulle träda i kraft den 1 juli 1932, skulle i vissa fall givas retroaktiv tillämpning å arrendeavtal slutna före nyss angivna dag. Jag tillåter mig hänvisa till de i detta förslag till proposition angivna grunderna för omräkningen, vilka grunder ävenledes böra bliva bestämmande för omräkningen av arrendeavgifterna å nu ifrågavarande lönebställen. Det kan ju därvid ej undgås, att arrendatorerna av kronodömanerna komma i en gynnsammare ställning, enär arrendet här ej uppdelas i arrendeavgift och årsbelopp utan helt motsvarar arrendeavgiften å lönebställena. Detta torde emellertid uppvägas av den av mig härovan föreslagna möjligheten för dessa arrendatorer att erhålla lån ur kyrkofonden för gäldande av dem åvilande skulder för byggnadskostnaders gäldande.

För medgivande av här avsedd arrendelindring, som givetvis allenast kan ifrågakomma, då enskild rätt ej därigenom förnärmas, torde i den lag, som bör utfärdas, böra uppställas fordran på, att de kontraherade arrendevillkoren finnas tyngande och svårigheter möta för arrendatorn att fullgöra honom enligt avtalet åliggande förbindelser. De fordringar, som i övrigt böra uppställas, synas böra meddelas i form av särskilda föreskrifter, vilka böra givas av Konungen. Arrendatorn torde böra hava gjort vad honom skäligen kan påfordras för hållande av den arrenderade fastigheten i god hävd, och såsom regel bör lindring icke medgivas med mindre av arrendetiden återstå minst tre år. Undantag från denna regel böra i särskilda fall få förekomma. Därest arrendator redan erhållit lindring i arrendevillkoren jämlikt bestämmelserna i förenämnda lag den 21 maj 1926, torde någon ytterligare lindring icke böra ifrågakomma. Skulle lindringen icke uppgå till fem procent av arrendet, torde densamma icke böra medgivas annat än i undantagsfall. För erhållande av denna lindring i arrendevillkoren bör arrendatorn genom tillägg till gällande arrendekontrakt tillförbindas att för återstående arrendetiden utgöra hälften av arrendeavgiften i de vid omräkningen använda persedlarna, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. Förutsättning för arrendeavtalets ändrande på detta sätt är borgensmännens för arrendet medgivande. Jämväl arrendators stärbhusdelägare och löftesman, vilken själv övertagit arrendet, ävensom annan, som med vederbörligt godkännande fått arrendet på sig överlåtet, torde berättigas erhålla denna lindring i arrendevillkoren. Detta bör däremot icke gälla i fråga om arrendators konkursborgenärer eller annan hans löftesman, än nyss sagts. Någon preklusionsfrist torde ej stadgas för ansökans ingivande.

Ett bemyndigande av nu ifrågasatt innehåll för länsstyrelserna erfordrar beslut av såväl riksdag som kyrkomöte.

Föredragande departementschefen uppläser här efter
dels förslag till lag om byggnadslån ur kyrkofonden,
dels ock förslag till lag om ändring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastika lönebställen
samt hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för dess del antaga berörda förslag till lagar.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gustaf Ödmann.
